

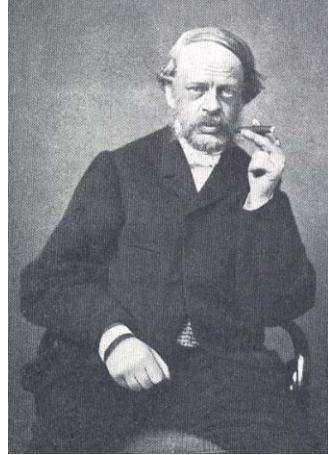
TORE LUND

Brev från Viktor

I. Till Oscar Patric Sturzen-Becker, januari 1860

Viktor Rydberg 1860

Sturzen-Becker, tidigt 1860-tal

(a) Texten

Vidtberömde herr doktor!

I ett bref från er till vännen Hedlund förekomma icke mindre än tjugotre med fin stil skrifna rader af O.O:s egen penna rörande dels min bok "Den siste Athenaren", dels dess författare personligen. Tusen tack, herr doktor, för dessa vänliga uppmuntrande ord, som, komma från sådant håll, voro verkligen hugsvalande för den stackars ensamme bortgömde Göteborgslitteraten! De anlände under en mulen, dimmig, äkta Göteborgsk förmiddagsstund och drefvo om ej rusket

derute, så dock en viss ruskighet i mitt lynne för en lång stund på flykten.

Om hr Frykman i Köpenhamn, som åtnjuter ert umgänge och er vänskap, är samme herr Frykman, som år 1849 besökte Handelstidn:s byrå, vanligen klädd i en välsittande brun frack, med ett vänligt ansigte, välfriseradt hår, styfva fadermördare och angenäma manér, om han är samme hr Frykman, som då talade och skref nationalekonomi och hade M'Culloch på sina fem fingrar, som gaf mig vänliga råd och förståndiga förmaningar ej minst i afseende på sättet att göra en symmetrisk halsduksknut; om med ett ord denne hr Frykman är densamme, som då var Handelstidningens ljus och lykta, dess treflige tomte, så är jag samma Rydberg, som då hade nöjet att göra hans bekantskap och ännu minnes honom så lifligt, som om han stode för mina ögon. Om herr F. funnit behag i "Athenaren", gläder det mig, att vi på det viset förnyat en bekantskap, som för mig var särdeles angenäm. Jag ber hr doktorn framföra en mycket liflig helsning från den f.d. helt unge, nu af tiden temligen illa medfarne mannen R. till den treflige och älskvärde herr Frykman.

Så förargligt, att anmälningen af min bok i A.B. skulle komma så tidigt! Så tänker jag nu, då jag vet, att jag annars kunde fått en anmälan af er, herr doktor, måhända till och med officiellt undertecknad O.O. - Om ej någon af de kända litterära storheterna visar, att han värdigats taga notis af en sträfvande ungdom, så kan väl denne sednare möjligen ändock göra sin carrière, men skall då vara utrustad med mycken ståndaktighet och sjelftillit - vida mer än jag deraf eger, jag som lefver eremitlif i Göteborg bland nedtryckande själsförderfvande träskdimmor och andra en skytisk atmosfärs eländighet. Väderleken härstädes generar mig mycket. Man får sällan se en klar himmel. Men från väderleken tillbaka till mitt ämne! Då jag sände ett exemplar "Athenaren" till hr doktorn, var det blott en uppmärksamhet, hvartill jag

ansåg mig skyldig, och ett nöje, som jag ville bereda mig själf genom vissheten, att hr doktorn åtminstone skulle läsa titelbladet och derigenom bli bekant med mitt namn. Att utbedja mig en anmälan var icke afsigten. Men nu, då jag vet, att en sådan icke förthy kunnat fås, skiljes jag med saknad från tanken att åtminstone blifva hågkommen i en af de der små karakteristiska O.O:ska parenteserna. Dock icke ett ord mer derom! Icke en antydning af der der slaget: "Quod si me vati-bus inseris, sublimi feriam sidera vertice!" Att få höja hjessan ända till stjernorna är allt för äfventyrligt för mig; att kunna höja henne några alnar öfver Göteborgsdimmorna, för att, när man känner längtan derefter, få se Guds klara rena himmel, vore deremot vederqvickande.

Nu, sedan isen är bruten, har jag tagit mig friheten att jemte detta bref tillsända hr doktorn ett annat opus af mig, hvilket ej är af det skönlitterära slaget, nämligen en broschyr kallad: "Huru kan Sverge bevara sin sjelfständighet?" Denna broschyr har vid riksdagen föranledt några motioner om nationalbevapning och skolungdomens inöfning i vapen, samt dermed uppfyllt sitt ändamål att framkalla i dagen en Sverges lifsfråga, hvilken ju förr desto bättre måste hafva sin lösning. I morgon skall jag börja en kritik af den Boströmska Filosofien, denna otäcka vampyr, som sugit elden och kärleken för frihet och ren mensklighet ur åtskilliga unga generationers hjertan. Jag är försonad med mitt öde att förblifva en obemärkt Göteborgslitterat, då jag som sådan ändå kan vara en nyttig soldat på den sida, der hr doktorn kämpat från ungdomstiden, och der väl nästan alla män med varmt hjerta och oförvilladt omdöme intaga sin plats.

Jag ber hr doktorn fortfarande omfatta med vänskap sin melankoliske beundrare

Victor Rydberg.

(b) Förklaringar

vidtberömda herr doktor

Oscar Patric Sturzen-Becker (1811-1869), signaturen Orvar Odd, författare och tidningsman, känd för sin vassa och underhållande penna. Leverantör av eleganta kåserier och resebrev, kulturhistoriska skisser, initierade politiska krönikor och Heineinspirerad poesi. Under flera decennier en centralgestalt inom den liberala pressen. Och samtidigt en man som (medan han skrev för att försörja sig) gav hela sitt hjärta åt den skandinaviska saken, en man som från sin bas i Köpenhamn eller Sydsverige, och med hjälp av ett kontaktnät som sträckte sig över hela Europa, satsade tjugo år av sitt liv på försöken att förena de nordiska länderna till ett rike.

vänner Hedlund

Sven Adolf Hedlund (1821-1900), ägare till och redaktör för *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, Rydbergs arbetsgivare och faderlige vän, och även en av Sturzen-Beckers närmaste förtrogna.

O.O.

Orvar Odd. – Namnet är hämtat ur de isländska sagorna där det bärs av en norsk hjälte som ingår fostbrödralag med svensken Hjalmar den hugstore, således ett tidigt exempel på skandinavisk förening.

hugsvalande

Tröstande

Frykman

Alrik Frykman, en journalistkollega som Sturzen-Becker nämner i brevet till Hedlund. Frykman hade fått låna Athenaren och därvid undrat om författaren var samme

Rydberg som han träffat på Handelstidningen tio år tidigare.

fadermördare

benämning på den mycket höga och styva skjortkrage som var ett karaktäristiskt inslag i herrmodet från 1830-talet och ett par decennier framåt.

M'Culloch

J R M'Culloch, engelsk nationalekonom, mest känd för *Principles of Political Economy* (1825).

A.B.

Aftonbladet, där Sturzen-Becker medverkade som frilans, var vid denna tid landets största och mest inflytelserika dagstidning.

carrière

karriär

skytisk atmosfär

Skyter var de gamla grekernas benämning på barbarfolken norr om Svarta havet. En *skytisk atmosfär* skulle kunna tolkas ungefär som "ett nordligt klimat som inte passar för civiliserade människor".

icke förthy

ändå

Quod si me vatibus inseris, sublimi feriam sidera vertice

"Om du jämför mig med de stora skalderna, så kommer jag att slå huvudet i stjärnorna". Citat från den romerske skalden Horatius (Quintus Horatius Flaccus, 65-8 f. Kr.). – Originalet har "*lyricis vatibus*", men Rydberg har strukit detta ord eftersom det inte är några *lyriska* skalder som han jämförs med i Sturzen-Beckers brev.

Boströmska filosofien

Den idealistiske uppsalafilosofen Christopher Jacob Boström (1797-1866) och hans lärjungar hade i många år en dominerande ställning vid de svenska universiteten.

(c) Utläggning

Göteborgsvinter. Kråkvinter gråvinter råvinter. Årstidshjulet i sitt mörka bottenläge. Himlen ligger så lågt att man knappt kan stå upprätt. Som ett lock över liv och förhoppningar.

Rydberg – som ännu stavar sitt förnamn Victor – har just fyllt trettioett. För ett par år sedan gav han ut sin första bok – äventyrsberättelsen *Fribytaren på Östersjön* – och kort därefter publicerade han den "romantiska sagodikten" *Singoalla* i en litterär kalender. Ingen av dem väckte någon uppmärksamhet. Nu har han för några månader sen sänt ut sin dittills största satsning i världen. En roman som för eftervärlden kommit att framstå som epokgörande. En effektiv intrig, ett tidvis lysande språk, en historisk miljöteckning byggd på kärlek och mycket stor sakkunskap, en avancerad idédiskussion som tänjer genrens ramar. Och ovanpå det en djäv tendens, ett utmanande angrepp på en av samhällets stöttepelare: den kristna kyrkan.

Och – nästan ingenting händer. Visserligen har *Den siste Athenaren* fått hyggliga recensioner i några av landets ledande tidningar.¹ Men ingen som gör den *rättovisa*, som motsvarar hans ambitioner och förhoppningar, som på allvar tar upp den kastade handsken. Inte heller har det blivit något större eko på marknaden: på sin höjd några hundra sålda exemplar. Besvikelsen ligger som en Göteborgsdimma över brevet.

Så grundfelet med Göteborg är nog ändå inte vädret, utan stadens outhärdliga avstånd från *centrum*. Kärnan i Rydbergs klagosång är känslan att stå utanför. Att sitta

¹ Boken recenserades i Stockholmstidningarna Aftonbladet (8.10.59) och Nya Dagligt Allehanda (18.12.59), i hans egen Handelstidning (11.10.59) samt i Kalmar-Posten (slutet av nov 59).

ensam och obemärkt, långt från kolleger och förläggare, långt från makten och härligheten. Det finns fyra bevarade brev av Rydbergs hand från året efter *Athenarens* utgivning; alla uttrycker direkt eller indirekt en längtan till Stockholm – och, vilket verkar vara samma sak, berömmelsen.²

Delvis är de bristande framgångarna hans eget fel. Bränd av erfarenheterna med Fribytaren har han valt att ge ut *Athenaren* i egen regi. Handelstidningens tryckeri står för produktionen till självkostnadspris, resten av intäkterna skall tillfalla honom själv. Tyvärr är det ingen bra idé, eftersom han saknar den praktiska energi och förmåga som skulle behövts för att ersätta professionell hjälp med distribution och marknadsföring.

Bland de åtgärder han *har* vidtagit är att skicka ett exemplar till Sturzen-Becker, som han själv inte känner men som hör till Hedlunds brevvänner. Det vill säga: till "en känd litterär storhet", till en skriftställare med kontakter och kulturellt kapital - och med åsikter som inte avviker alltför mycket från Rydbergs egna. Som tack får han alltså tjugotre rader, i slutet på ett brev till Hedlund daterat den 25 december 1859:

Medan jag erinrar det, var god och framför till din medarbetare V. Rydberg en uppriktig hälsning och tack ifrån mig för hans arbete "*Athenaren*", som han varit god skicka mig! Säg honom att jag genomläst det med *stort intresse*! Hade ej A.B. redan haft en anmälan deraf, skulle jag med största nöje gjort en sådan. Beträktadt såsom roman eller såsom *étude*, är detta arbete i mina ögon ett af vår nyare litteraturs mest betydande, och jag anser Rydberg med detsamma hafva på en gång lyftat sig tio "gröna stugor", den ena på den andra, *öfver* hela den bjurstenska skolan, hvilken väl eljest nu för tiden

² Till Rudolf Ström 29.11.59, till Sturzen-Becker januari 60, till Herman Bjursten 19.4.60 och september 60.

spelar en ganska briljant roll i mitt kära fädernesland. Än en gång tacka honom å mina vägnar för hans opus!

Jag har *lyckliggjort* Frykman medelst att låna honom Athenaren till genomstuderande. Han är charmerad. (Du känner ju vännen Frykman!) För öfrigt skulle det intressera honom att veta om *denne* Rydberg, V. är den samme, han en gång känt som helt ung man och då framhållen af Sandwall. För egen del är V. R. mig, som privat person, totalt främmande, men det nästan förefaller mig besynnerligt, att han ej är något slags professor, i filosofi, i grekisk litteratur eller historia; våra universitetsprofessorer kunde i hvad fall som heldst till och med ha någon *nytta* af att läsa hans "roman".³

Sturzen-Becker *ser* alltså – kanske hjälpt av sin position på andra sidan sundet – att *Den siste athenaren* sopar mattan med den samtida svenska litteraturen. Och han säger det också, med ord som måste varit härliga att höra. *Gröna stugan* var nämligen samlingsplatsen för Stockholms litterära koteri, och Herman Bjursten (1825-1866) var en av de ledande medlemmarna av detta sällskap. Dessutom (fast det kunde Sturzen-Becker knappast veta) föremålet för Rydbergs synnerliga rivalitet, uttryckt i en lång serie anonyma angrepp i *Handelstidningens* spalter.

Men ack – alla dessa vackra ord bortslösade på ett *privatbrev*. "Att utbedja mig en anmälan var inte afsigten", påstår Rydberg. Så fan heller! Naturligtvis var det en anmälan han ville ha, med herr doktors välkända och prestigeladdade signatur under. Och om inte i *Aftonbladet* så i något av de många andra organ som Sturzen-Becker hade kontakt med.

³ Brevet i Hedlundssamlingen på Göteborgs universitetsbibliotek

Brevet är således utformat som en vädjan till medlidande, och dess undertext är en uppmaning till den vidtberömde mannen att, "nu när isen är bruten", ändå göra något för sin ensamme meningsfrände och hans carrière.

Men all denna självömkande retorik är bortkastad. Sturzen-Becker har egna sorger. I mer än femton år har han gett sitt bästa åt den skandinaviska saken, han har sumpat sin ekonomi och bränt sin plats i litteraturhistorien – och nu börjar han inse att allt varit förgäves, att han inte åstadkommit *någonting*, och att ingen kommer att tacka honom. Han *börjar bli trött*, skriver han i första delen av brevet till Hedlund (som är så personligt att Rydberg knappast fått läsa det). Han är själv "oändligt melankolisk" och kan bara hämta styrka i "det absolutaste människoförakt"; och vad brevskrivningsplikter beträffar känner han sig så överhopad att han fruktar att bli "förvandlad till ett ark postpapper".

Så därför nöjer han sig med att ta fram en papperslapp och rafsar ner två rader, adresserade – inte till Rydberg själv utan till Hedlund:

Hälsa Rydberg och tacka honom för hans bref! Bed honom vara öfvertygad om att – *dimmor* finnas öfverallt i denna världen!⁴

*

Den siste Athenaren blir Rydbergs sista roman på mer än trettio år. Istället kommer han – som slutet av brevet antyder – att rikta sina krafter mot andra områden. Den lilla försvarspolitiska brandskriften (som kommer att spela en stor roll för uppkomsten av skarpskytterörelsen, "vår första moderna folkrörelse") är bara en uppmjukning. "I morgon" skall han påbörja något annat och större: en vederläggning av

⁴ Brev till S A Hedlund 2 februari [1860], Hedlundssamlingen på Göteborgs universitetsbibliotek.

Boströms filosofi. Det vill säga: av den filosofi som i många år dominerat de svenska universiteten och format de bildade klassernas världsbild, den filosofi som med sin djupt konservativa statslära kommit att bli den perfekta legitimationen för överhet och ämbetsmannavälde. Det är inte precis något blygsamt projekt. Ändå kommer det snart att ersättas av ett ännu större, av något som inom ett par år kommer att "sända en elektrisk stöt genom nationen" och sätta hela den svenska kyrkan i gungning.

Själv hävdar han att han resignerat i sin avkrok, att han försonat sig med tanken på att förbli en obemärkt Göteborgslitterat. Brevet talar ett annat språk: den som skrivit det har *inte* gett upp sina drömmar. Och blir man inte uppmärksamrad som skönlitterär författare - så får man pröva något annat.

Brevet finns på Riksarkivet, O P Sturzen-Beckers arkiv, E5677. Det är odaterat. Det är svar på ett brev som avsändes från Helsingborg 25 dec 1859 och som bör ha kommit till Göteborg några dagar senare; och det ger i sin tur upphov till ett svar som är daterat 2 februari. Eftersom det senare bara omfattar två rader antar jag att det skrevs mer eller mindre omgående; troligaste datum för Rydbergs brev skulle då vara slutet av januari 1860.